

să dea ajutorul lor d-lui Take Ionescu? Declaratu-s'a vreodată șeful partidului conservator-democrat francamente filosemit ca d. P. P. Carp de pildă? Nu! nici odată. Din contra, de câteori a venit vorba de Evrei, d. Take Ionescu, mai ales față de publiciști și oameni politici streini, a ocolit chestiunea cu o prudență căreia îi preferim, mărturisim, antisemitismul cel mai feroce, numai franc să fie.

Atunci de ce s'ar crede, de ce s'ar bănuî că Evreii ar da ajutor partidului d-lui Take Ionescu, tocmai acelui partid care nu are în sânul său oameni ca d-nii Panu, Morțun sau Nădejde, cari au scris și vorbit în favoarea evreilor, și care n'are în fruntea sa pe un om ca d. P. P. Carp, a cărei atitudine față de Evrei e una din laturile cele mai luminoase ale frumoasei d-sale vieți politice?...

«Dar să admitem acum o ipoteză generală. Să admitem acum că grosul evreilor, încetățeniți sau nu, găsesc de cuviință, găsesc interes, să ajute cu banul și cu forțele lor un anume partid românesc. Să admitem chiar că un pact a fost încheiat între ambele părți, că în schimbul serviciilor date de evrei, li se va da acestora egalitatea civilă și politică. Unde ar fi răul? Dumnezeu sfinte! Am fost necurmat învinuiți că complotăm cu străinătatea împotriva țării și ni s'a cerut întotdeauna să ne căutăm punctul de sprijin și simpatiile în cuprinsul țării—și azi, când am urmat acest sfat, să fim iarăși anatemiști și să avem și mahnirea de a constata că chiar spirite drepte și tolerante ca d. Marghiloman ne retrag grația.

«Să fie însă pe pace și protivnicii și binevoitorii noștrii—de altă dată. În țara românească nu se mișcă nici un fir în favoarea noastră. Nimeni n'ar cuteză să ne facă cel mai mic bine.»

Le Mouvement économique, 1 Juillet cu articole de G. Grünberg, I. Grenard, I. C. Negrescu, G. Blondel, etc.

Pedagogia experimentală, Iunie, D. I. Ciocărlie: *Cum stă abecedarul din 1908 în fața pedagogiei experimentale?* Iată sfârșitul acestui articol: «Din cele ce am relevat în această scurtă analiză asupra celor susținute de d. Bogdan Duică, constatăm cu părere de rău că d-sa se conduce, în aptecierile ce face asupra metodei cuvintelor normale, numai de teoriile și experiențele autorilor streini, din care cauză susține lucruri ce nu se potrivesc absolut de loc în școala noastră românească, de a căreia practică se vede că este strein. Fără a pune la îndoială sinceritatea intențiunilor sale, regretăm că stăruiește într-o anume părere streină, menită să aducă turburări în bunul mers al predării, ce trebuie să se facă în școala noastră pe baza observațiilor și experiențelor dascălimei primare urbane, a cărei valoare metodică o dovedesc cele 60 abecedare românești, lucrute cea mai mare parte după metoda cuvintelor normale. Cine iubește știința, nu se face tiranul ei oficial!»

Revista Ideei a d-lui P. Mușoi, dă în ultimul său număr traducerea unui articol al lui G. Sorel asupra *Sindicalismului revoluționar*. Extragem din acest articol următoarele: «Burghezimea a lucrat în chip revoluționar și în opunere cu toate ideile ce-și fac sociologii despre o activitate puternică și destoinică de a duce la mari rezultate. Revoluția a fost bazată pe transformarea uneltelor de producție, săvârșită în voia inițiativelor individuale; s'ar putea spune că ea a lucrat în chip *materialist*, pentru că n'a fost nici odată diriguită de ideea mijloacelor de întrebuințat pentru a săvârși mărirea unei clase sau unei țări. De ce n'ar putea urmă și proletariatul aceeași cale, să înainteze fără să-și impue nici un plan ideal? Capitaliștii în furia lor novatoare nu se îngrijeau nici de cum de interesele generale ale clasei sau patriei lor: fie-care din ei nu ținea seamă decât de cel mai mare câștig imediat. De ce și-ar subordona sindicatele revendicările lor unor înalte ve-

deri de economie națională și nu și-ar duce cât de adânc avantajele sau foleasele lor, când împrejurările le-ar fi prielnice? Puterea și bogăția burgheziei fură întemeiate pe autonomia conducătorilor de întreprinderi. De ce puterea revoluționară a proletariatului nu s'ar întemeia pe autonomia revoltelor muncitorești? Într'adevăr tocmai în chipul acesta materialist, întru câtva copiat după practica capitalismului, își înțelege sindicalismul revoluționar rolul. El se folosește de lupta de clase după cum s'a folosit capitalismul de concurență, împins de un *instinct* puternic de-a desfășura cât mai multă acțiune pe cât îngăduie condițiile materiale.»

VERAX.

* * *

Criza cancelarială în Germania.

După cum era de așteptat, cancelarul german, Principele Bülow, a demisionat în urma respingerii de către Reichstag a proiectelor sale de reformă financiară. Urmașul politic și elevul direct al lui Bismarck—acela pe care cancelarul de fier îl arătă încă de pe când era un simplu ministru plenipotențiar ca *der Kommende Mann*—a căzut victima clasei sociale pe care Bismarck s'a sprijinit în tot cursul carierei lui politice, a proprietății conservatoare și a capitalismului mobilier format în industrie. Ceeace constituie însă una din coincidențele surprinzătoare ale istoriei, este împrejurarea că și Bülow ca și Bismarck s'au arătat în momentele de criză ale vieții lor politice ca reprezentanți ai spiritului nou și ca percursorii unei evoluțiuni pe care politica țării lor avea să o încerce în cursul deceniilor următoare. Bismarck a introdus votul universal și a întreprins prima legislație socială în Germania; Bülow a încercat să facă o astfel de reformă a impozitelor în cât clasele sociale care reprezintă avuția în stare de formație să fie mai exonerate față de acelea care reprezintă avuția deja formată, sau, la drept vorbind, să stabilească o proporție dreaptă a sarcinilor acestor două clase. Al patrulea cancelar a fost învins în luptă: ceeace a fost dat lui Bismarck, nu i-a fost dat lui să înfăptuiască. Accasta nu însemnează însă că opera lui Bülow este pierdută; ea va fi realizată nu însă îndată și nu de un singur om, de azi înainte ea intră în cădere democrației germane.

* * *

Noile publicațiuni ale Românilor la Paris.

În timpul timp au apărut în limba franceză (toate publicate la Paris), mai multe scrieri datorite compatrioților noștri. Cităm de ocamdată titlurile scrierilor, promițând de a reveni: **Hélène Vacaresco**, *Amor vincit* (roman) Librăria Plon. Paris.

Eugène Lovinesco, *Jean Jacques Weiss et son oeuvre littéraire* (préface de Emile Faguet.) Ph. Renouard Paris.

Charles Gr. Lahovary, *Mémoires de l'amiral Paul Tchitchagof*. Librăria Plon Paris Socec Bucarest.

N. I. Apostolescu, *L'ancienne versification roumaine* (XVII et XVIII siècles) Librairie H. Champion Paris.

N. I. Apostolescu, *Influence des romantiques français sur la poésie roumaine* (préface par E. Faguet). Librairie Ancienne Honoré Champion. Paris.

Numărul viitor al „Nouei Reviste Române“ apare la 16 August.

Între 12 Iulie și 16 August Redacția revistei ia vacanță.

Abonamentul anual va cuprinde însă totdeauna 48 de numere.

POLITICA

POPORANISMUL POLITIC ȘI DEMOCRAȚIA CONSERVATOARE

(Urmare și fine)

D. Stere scrie în România, și în calitate de membru al unui partid care cunoaște prea bine drumul spre Golgota capitalismului apusean, nu ca Herzen și Lavroff, cari scriau pe acolo pe unde rătăcirile exilului le îngăduiau câte puțină odihnă și în calitate de simpli... proprietari de idei! Din această deosebire se explică mai întâi stilul d-lui Stere. D. Stere scrie ca omul politic «cu minte», nu ca un svânturat; și d. Stere ține mai ales, să se știe de toți că scrie ca un «om cuminte». Mai curând ar sacrifica dânsul o teorie sociologică întregă, decât să dea de bănuț că în vinele sale are o picătură de sânge revoluționar. «Am trăit prea mult, și am făcut prea multe» zice d. Stere cu melancolie. Are perfectă dreptate. În România, unde se citește pe deasupra, o frază rău aleasă te poate perde, pe când o faptă rea, bine acoperită, niciodată.

Concluzia pe care o trage dânsul din concepția poporanismului, va fi dar scrisă într'un stil așezat; ea este scrisă, aș putea zice, în stilul unui octogenar. Și mereu cu dojeni pentru socialiștii d-rului Rakovsky. Foarte cuminte. Aceste dojeni prind bine pentru a acoperi pe alocurea unele lucruri. Apoi din când în când apel la «bunul simț»; și înșfârșit, ca patriarhul din legendă; «Mi-am făcut datoria. Și piatră cu piatră, se va clădi «corpul doctrinal, potrivit trebuințelor și aspirațiilor «neamului»... Și celelalte și celelalte... cum se cade la «un om *posé*».

Acesta este stilul. Spațiul nu ne permite să-l examinăm mai deaproape; să trecem la fond.

În ce privește fondul, concluzia începe astfel:

«Problema, a cărei rezolvire în primul rând se impune generației noastre, se poate rezuma în puține cuvinte:

«Opera generației dela 1848 a rămas nedesăvârșită.

«Introducerei formelor de stat modern n'a urmat democratizarea tuturor instituțiilor vieții publice, înrădăcinarea democratismului în viața poporului în suși, în legislație, în funcționarea întregului aparat administrativ și politic; cu alte cuvinte: masele populare au rămas aproape cu desăvârșire străine vieții politice....»

Se poate; ba chiar aceasta este sigur. Și? Ce rezultă de aci? Că trebuie să grăbim democratizarea instituțiilor noastre, chemând la viața politică pătura cea largă a poporului?

Dar cine zice altfel, dintre acei ce iubesc cu adevărat cultura și civilizația apusană? Negreșit, din momentul ce te declari partizan al instituțiilor împrumutate din Apus, instituțiuni cari se reazimă pe diferențierea claselor sociale, nu-ți rămâne altceva mai bun de făcut decât să întărești continuu aceste instituțiuni, atrăgând spre ele cât mai mult poporul de jos, care la început nu le înțelege și nu le iubește.

Dar aceasta nu este numai convingerea celor ce ubesc civilizația europeană; aceasta este și convingerea socialiștilor consecvenți, cari, precum am spus-o, sunt determinați în înțelegerea faptelor istorice: »Democrația — spune, de pildă, socialistul Ed. Bernstein, — e o condiție primordială a realizării socialismului». Iar în programul socialist, votat la Erfurt, în 1907, se zice: «Libertățile politice sunt de cea mai mare însemnătate pentru clasele muncitoare. *Ele înseamnă pentru «proletariat lumină și aer...*

Negreșit, libertățile politice, produsele acelea ale culturii apusene, sunt ca lumina și aerul pentru orișicine! Când ești afară din zona acestor libertăți, și treci pe «cellalt țărâm», ești în întunec și mizerie!

Aceasta o zic încăodată, toți aceia cari iubesc civilizația apuseană.

Dar aceasta să o zică un poporanist consecvent? Dar atunci unde rămân virtuțile masei omogene, aceea care stă ca o bază socială nediferențiată, în veci-vecilor aceeași? S'a dus jălania dar, cu peirea civilizației, și am ajuns să cântăm osanale pentru lărgirea acestei blestemate de civilizații?

Încotro o apuci, domnule Stere? Concepția poporanistă n'are nimic de a face cu desăvârșirea operii dela 1848. La 1848, s'au produs schimbări în țara noastră de către oamenii cari admirau și iubeau cultura Apusului; cari nu doreau altceva decât să o imiteze; cari veneau, cu un cuvânt, după țărâmul apusan, — ep când D-ta vii cu concepția poporanismului după țărâmul oriental, și n'ai pentru cultura apusană decât, disprețul pe care îl au toții Rușii, părinții d-tale sufletești. Lasă opera generației dela 1848, și mărturisește că ai pus-o între concluziile articolelor scrise numai fiindcă ești membrul unui partid care se mândrește cu 1848.

Dacă ai fi fost în alt partid, ți-ai fi bătut joc de poșoptiști, și atunci ai fi fost mai consecvent cu teoria poporanismului!

Dar să lăsăm și noi consecvența prea excesivă. Dacă Lavroff a găsit, că în civilizația apuseană tot se mai găsește câteceva bun, de ce n'ar găsi acelaș lucru și d. Stere? Nu e dracu așa de negru precum se descrie, nici suprastructura socială așa de putregăioasă, cum se zicea mai sus.

Să desăvârșim, prin urmare, opera generației dela 1848, făcând să participe cât mai mult poporul de jos la viața instituțiilor sociale împrumutate din Apus. Foarte bine; cuminte vorbit; numai că o asemenea concluzie ridică poporanismului or și ce drept la originalitate. Care om politic, în țara românească, nu este de aceeași părere? Conservatorii, cei mai reacționari chiar, se plâng, nu de instituțiile Apusului, ci că aceste instituțiuni nu sunt pe deplin înțelese de popor, și prin urmare că ființa lor este viciată în aplicarea ce li se dă. Dar sunt totuși unii domnișori cari cred, că poporul de jos nu va ajunge niciodată să înțeleagă instituțiile Apusului, și cari cred, în consecință, că poporul este menit în veci-vecilor să fie ascultător? Se poate să existe și asemeni domnișori; sigur că există. În contra acestora însă ridică d. Stere teoria poporanismului? Dacă da, atunci vine prea târziu, și, în tot cazul, cu prea mult tâmbălău, pentru a nu fi ridicol.

Nu, desigur; de domnișorii aceștia nu prea se ocupă d. Stere; și iarăși, foarte cuminte face. Ingrijorarea sa are alte orizonturi. Să-l urmărim până la capăt.

Mai întâi, nu tot ce vine din Apus este și bun pentru popor. Din Apus ne vine știința, ne vine arta, ne vin ideile politice; ne vine cultura sufletească în genere..., dar ne vin și capitalurile, cari caută plasări în industrie și comerț! Halt; aci d. Stere are ceva de spus. Știința, arta, ideile politice... da; acestea pot să vină; dar capitalurile nu, niciodată. Și pentru ce nu? Pentru că capitalurile aceste vagabonde, prin plasările pe care le-ar găsi la noi, «*sporesc imens bogăția și puterea socială a burgheziei capitaliste în țara lor de origine*», — și aceasta nu o voește poporanistul, d. Stere, în ruptul capului! Cearta cu socialismul marxist merge la dânsul până la o limită; când însă este vorba de a favoriza pe capitaliști în contra proletariatului, fie oriunde proletariatul, instinctul d-lui Stere de socialist se revoltă, și zice: până aci; capitaluri străine nu vrem. «Capitalul vagabond, capitalul străin din țările «înnapoiate, nu e altul decât capitalul comercial și de «bancă — capitalul *antievolutionar*, din țara lui de «origine. Acest capital, operând în țări ce-i sunt subjugate economic, — în țara lui întărește burghezia capitalistă, slăbește proletariatul, «sporește picdicile» progresului social... Luptând prin urmare, împotriva capitalului străin, ridicând împotriva-i zidurile chinezești spre a-i restrânge câmpul de operațiune, țările exploatate de acest capital luptă direct împotriva capitalismului și, împedind astfel transformarea capitalului industrial în capital de bancă, luptă, în același timp, pentru progresul social al lor și al lumii întregi... Și aceasta, poate, e singurul mijloc pentru ele, de a se alătura proletariatului european, pentru o luptă directă pentru progresul universal...¹⁾

Este un sincer prieten al proletariatului socialist european, d. Stere! Să vedem acum dacă este și consecvent cu poporanismul său.

Capitaluri străine să nu introducem; dar să ridicăm poporul, adică țărănimea; pentru a face din ea — ce? Răspunde d. Stere: «O țărănime liberă și stăpână pe pământul ei». Patriotice cuvinte; așa vorbit-au mulți în țara noastră, începând cu Kogălniceanu. Dar cum, fără ajutorul capitalului mobilier străin? Experiența lumii, întregi ne arată, că în țările, fără capital mobilier, înfloresc latifundiile; și că proprietatea țărănească nu se afirmă ca în Franța, decât asociindu-și capitalul în contra latifundiarilor! Și d. Stere vrea din potrivă ziduri chinezești; adică vrea scumpirea capitalului și cu aceasta robirea din ce în ce mai mult a muncii țărănești sub a tot puternicia marelui proprietar! Cum să ajungă oare țaranul român stăpân pe pământul pe care astăzi dânsul nu-l are? Cum expropriează el pe proprietarul mare? Nu sunt decât două mijloace pentru aceasta: sau expropriearea forțată, sau expropriearea cu plată. Dar plata nu are să o poată face țaranul când țara întregă va fi lipsită de capital. Ce rămâne? Expropriearea forțată; adică scuturarea din umeri a masei

omogene pentru a prăbuși organizarea suprastructurii sociale?

Unde v'ați rătăcit logica, domnule Stere? Rămâneți pe deplin în marginile logice, dacă rămâneți în școala anarhismului lui Herzen, căci atunci, cel puțin, aveți refugiul la energia latentă a masei amorfe: și ați fi putut îndemna țărănimea să-și scuture umerii! Dar așa cu logica de «om cuminte» pe care ați adoptat-o? De unde vă procurați echivalentul valorii proprietății de care aveți nevoie pentru țărănime?

Evident ați trădat interesele reale ale țărănimei de dragul proletariatului socialist... Nu vă facem nicio vină din aceasta; vă cerem însă să o spuneți mai clar. Sau, poate, se resimte și aci oportunismul omului, care face parte din partidul, unde se vorbește de ziduri chinezești? Și așa, nu avem dreptul să vă facem vre-o vină; dar, încă odată, spuneți-o mai clar.

«Să ridicăm țărănimea», și «să organizăm întreaga gospodărie națională pe temelii țărănești», ne spune în repetate rânduri d. Stere. Să vedem și aci dacă este consecvent până la capăt.

Oamenii de stat, — mulți puținii câți i-am avut și noi până acum, — au proclamat totdeauna, ca țintă a activității lor politice, prosperitatea tuturor claselor sociale, adică a poporului întreg; d. Stere se oprește la țărănime. Să consistă oare poporul nostru numai în țărănime?

Da și nu, după d. Stere. Când este vorba de repartiția bunurilor, atunci poporul este însăși țărănimea; dar când este vorba ca poporul să poarte răspunderea existenței sale în luptă cu celelalte popoare, atunci alături de țărănime răsar, ca prin farmec, și alte elemente ale poporului, alte clase sociale! E ingenios, nu este așa? Ca tot ce vine dela d. Stere.

Mai întâi poporul la repartiția bunurilor! Ascultați:

«Poporul muncitor are întotdeauna dreptate, fiindcă «numai interesele lui nu pot fi niciodată contrarii intereselor societății, considerată ca un tot întreg, numai interesele lui nu pot fi niciodată în contradicție cu idealul moral și idealul social, și numai propășirea lui, înălțarea lui, cade întotdeauna în direcția progresului societății întregi. Dacă însă este adevărat acest criteriu ultim al judecăților morale, dacă poporul muncitor are întotdeauna dreptate, — sentimentul de recunoștință pentru toate rezultatele progresului, pentru toate bunurile vieții, sentimentul adânc de solidaritate socială, ce ne leagă pe toți de acest ziditor al vieții noastre materiale și morale, ne face în același timp, pe noi toți, vinovați față de el, chiar fără de vină, datornici veșnic răi de plată...¹⁾

Este foarte clar: niciodată nu dăm muncitorimei, aceea ce i se datorează; ea este veșnicul nostru creditor....

Acum să trecem la compoziția poporului, când este vorba de e se afirmă el ca unitate în fața altor popoare, cu care vine în luptă. În aceste împrejurări veșnicul creditor de adineaori reintră în rânduri, și amână pentru mai târziu revendicările la cari el are dreptul, la care are totdeauna dreptul....

1) *Viața Românească*, Octombrie 1907, pag. 47—48.

1) *Viața Românească*, 1908 Aprilie, pag. 77.

«Cât de deosebită e situațiunea unei țări ca România, «care nu numai a servit veacuri îndelungate de câmp «de bătălie pentru toți vecinii puternici; care nu numai «abia a ieșit de sub îndoita tutelă a *înaltelor curți* «*suzerane și protectoare*, sau de sub controlul colectiv «al sanhedrinului *marilor puteri*; care nu numai până «ieri (dacă nu și până azi!) întră în sfera savantelor «combinațiuni de *compensații* între balaurii politicei «europene; — dar și astăzi ea nu e ferită încă, chiar «în politica curentă, de amari decepțiuni în ce privește «realitatea independenței sale...

«Dar tocmai aceste împrejurări impun *tuturor fiilor* «*țării anumite îndatoriri*, pe cari nu le cunosc sau pe «cari le pot nesocoti cetățenii altor țări, dar pe cari nu «este iertat să le uite un moment măcar, nici un om «de doctrină și nici un om de acțiune din România, «dacă ei nu vor să cadă sub povara unui greu păcat «față de viitorul neamului.

«Și în aceste condițiuni, vădit, nu numai că este cu «desăvârșire exclusă, prin firea însăși a lucrurilor, *orice* «*politică revoluționară*, și deci. România, din principi- «piu, nu-și poate permite luxul *unui partid revoluțio-* «*nar* (nu putem uita, că până și evenimentele din Mar- «tie (1907) trecut au putut da naștere zvonurilor sinistre de «posibilitatea intervenției străine. . .); dar în situațiunea «descrisă, *statul român, în care s'a putut închege* «*pentru viața politică abia o jumătate din neamul* «*nostru, în fața marilor probleme naționale nedes-* «*legate încă*, nu numai că nu este pus încă la adăpostul «unor dureroase încercări, *dar e și dator să fie gata,* «*la orice eventualitate, să răspundă unor chemări,* «*la cari nu poate renunța nici un popor vrednic de* «*viață*» (1).

Așa dar să schimbăm cântecul cu desăvârșire! Nu- «mai este vorba de tribul robit și de tribul victorios; de «nefasta diferențiere a tribului victorios, care duce apoi «la formarea claselor sociale. . . .; nu mai este vorba de «dreptatea pe care o cer cei din muncitorime, ci este «vorba de o pregătire pentru orice eventualitate și de «strângerea rândurilor împrejurul *Statului!* *Statul,* «*sinteza claselor diferențiate...* este dar și el bun la ceva! «N'am fi crezut, după cele citite mai sus la d. Stere. «Dacă ne aducem bine aminte, pare că d. Stere ne vor- «bea tocmai de *vremelnicia* statelor și de *eternitatea* «bazei sociale nediferențiate. . . . Ce, să schimbă acum «lucrurile? Muncitorimea română, țărănimea, aceea care «are totdeauna dreptate, are ea nevoie de *Stat* pentru «ca să existe? Dreptatea ei nu se validează decât în in- «teriorul țării, iar peste graniță eterna dreptate rămâne «o simplă literă moartă? Dar pare că tot d. Stere ne «vorbea de *un criteriu ultim al judecăților morale,* «*după care muncitorimea are totdeauna dreptate!* «Ce fel de *criteriu ultim* este acesta care nu trece «granița? . . .

În marginea granițelor țării muncitorimea are dar tot- «deauna dreptate; dincolo de graniță, ea trebuie să-și facă «dreptate cu ajutorul *Statului*, adică cu ajutorul supra- «structurii sociale pe care o duce ea pe umeri. . . . Este

dar o dreptate relativă, dreptatea muncitorilor, cu toate «că ea decurge dintr'un ultim criteriu!

Unde v'ați rătăcit logica, domnule Stere? După con- «cepția poporanistă, Statul așa cum îl prezintă Europa «de astăzi, și cum îl ceri și d-ta la pericol, ar trebui să «fie fără nici un rol. Statul european nu se poate înțelege, «decât cu diferențierea socială și economică, pe care d-ta «o socotești ca o calamitate. După concepția poporanistă, «Statul trebuie să se dissolve în nenumăratele gospodării «comunale, autonome, pe cari le formează țăraniii liberi «și stăpâni pe pământul lor: idealul anarhist, așa cum «îl cunoști d-ta prea bine din scrierile revoluționarilor «ruși. Întărirea Statului român este o erezie, din punctul «de vedere poporanist.

Ce departe suntem de unde am plecat! Poporanismul «ne promitea la început o cale mai scurtă pentru a ajunge «la progresul social; o cale care să nu ne mai ducă pe «acolo pe unde au fost nevoiți să se ducă acei din apu- «sul Europei. Ni se vorbea de perspectiva de a scăpa «de Golgota capitalismului și de toată suprastructura so- «cială. Și acum ni se ridică toate aceste promisiuni. Va «trebui dar să întreținem și noi un Stat puternic care să «poată ține piept cu celelalte State europene! Va trebui «dar să ne diferențiem și noi ca Europeni și să ne asi- «milăm chiar toate însușirile acestor blestemați de civi- «lizați, pentru a nu fi în fața armelor lor ca blâzii mie- «lusei din bibliă! Și noi care ne credeam pe pragul fe- «ricirii; noi cari așteptam să fim invidiați în curând de «bătrâna Europă, care neavând fericirea să cunoască po- «poranismul își perde mereu timpul cu organizări para- «sitare și vremelnice. . . .

De ce ne-ați pregătit această decepție, domnule Stere?

Ba încă mai sunteți și crud la sfârșit. După ce ne «vorbiți de necesitatea Statului, când noi ne obișnuisem «să credem că este destul să facem bune gospodării ță- «rânești pentru ca să ajungem idealul, — adăogați cu «răutate:

«Nici împrejurările noastre sociale, nici gradul de cul- «tură, nici însușirile morale ale unui popor, în a că- «rui țărănime trăește încă sufletul de iobagi, iar în clasa «diriguitoare sunt încă vii tradițiile fanarului, — nu pot «îndreptăți năzuința de a ne pune în fruntea omenirii, «în ce privește primenirea formelor sociale. Să fim fe- «riciți, dacă ne vom putea ține nu prea departe în urma «înaintașilor noștri.

«Grandomania atrage după sine pedepsirea ridicolu- «lui nu numai pentru indivizi, ci și pentru popoare». 1)

Cu ce trufie plecasem ca să o luăm înaintea Europei «pe calea democrației, — și cum am revenit în cele din «urmă smeriți la spatele Europei, de frică de a nu de- «veni ridicoli!

Mai cuminte ar fi fost poate să nu fi plecat de loc.

III

Acum avem toate elementele necesare pentru a de- «fini și caracteriza poporanismul în opoziție cu celelalte «concepțiuni politice.

Poporanismul este una din numeroasele concepțiuni «ale democrației.

(1) *Viața Românească*, 1908, Ianuarie, pag. 50.

(1) *Viața Românească*, 1908, Ianuarie, pag. 51.

Concepțiunile democrației sunt de două feluri. Unele, în dorința de a formulă cât mai complect drepturile care decurg din ideea suveranității poporului în conducerea afacerilor publice, *uită cu desăvârșire obligațiunile pe cari le impune conservarea unității însăși a poporului față de unitățile altor popoare*; pe când alte concepțiuni subordonează toate drepturile, pe care rațiunea le găsește legate de ideea suveranității, la obligațiunea de *a conserva înainte de toate neslăbită unitatea poporului însăși față de celelalte popoare*. Concepțiunile din prima categorie au aparența de a fi mai logice, dar în realitate, pe cât timp lupta dintre popoare există, ele sunt utopice; pe când acele din categoria de a doua sunt singurele realizabile în condițiunile sociale ale lumii de astăzi. Concepțiunile utopice ale democrației presupun sau pacca universală, sau, aceea ce este încă și mai neprobat, presupun că un popor, prin faptul că are o organizare democratică, prin aceasta este și invincibil față de celelalte popoare. Este prea adevărat că popoarele cu o bună organizare pe baze democratice au fost de regulă și cele mai bine armate, dar o lege constantă nu se poate trage din această constatare incomplectă. Nu s'a făcut până acum, istoricește, niciodată experiența cu popoare organizate după principiile democrației ideale, pentru ca să se vadă dacă stă în principiile chiar ale democrației, sau în altceva, forța de conservare a unui popor. Exemplul ce se aduce continuu cu eroismul de care au dat probe Francezii, apărându-și principiile democrației revoluționare, nu este de loc convingător. Dacă armatele revoluționare franceze au fost învingătoare, față de întreaga Europă, apoi aceasta să datorează, probabil, lungii pregătiri, pe care o dedese acestor armate tradițiunea monarhiei răsboinice de până atunci, și nici de cum, sau aproape de loc, nu se datorează eroismul principiilor revoluționare însăși. Democrația prin sine, nu asigură de loc existența poporului democrat față de celelalte popoare... Dacă va fi vreodată altfel, rămâne să se probeze în viitor.

Concepțiunile din categoria de a doua,—pe care le am putea, cu drept cuvânt, denumi concepțiunile *democrației conservatoare*, fiindcă țin seamă tocmai de obligațiunea de a se conserva unitatea poporului,—pun o limită în deducțiunile pe cari le scoate rațiunea din principiul suveranității poporului. Poporul este suveran în conducerea afacerilor publice, numai în măsura în care el nu ajunge a compromite continuitatea unității sale constituite de istoria trecutului. Deasupra suveranității sale ideale stă realitatea sa istorică; și gândul «cum este mai bine să fii» ca popor, este subordonat experienței «ce ești față de alții». Numai după ce ești față de alții, rămâne să te gândești la cum este mai bine să fii la tine acasă. Utopismul concepțiunilor politice se măsoară după gradul cum se pierde din vedere faptul că pe suprafața pământului sunt mai multe popoare cari vor să trăiască.

Intre concepțiunile democrației, din categoria celor utopice, ale *democrației revoluționare*, cea mai puțin utopică este tot concepțiunea socialismului marxist. Această concepțiune pune mare preț pe *uniunea internațională* a muncitorimei, și în aceasta ea arc foarte

mare dreptate. Internaționalismul, singur el, *îndrituiește* speranțele într'o realizare a socialismului în viitor. Dacă muncitorimea nu va fi organizată *internațional*, izbânda luptei nu va fi niciodată asigurată. Polița de asigurare a socialismului este tocmai internaționalismul său. Un socialism pur național este o culme a utopiei... Nici aceasta logică însă n'a fost înțeleasă de d. Stere în articolele sale citate. D-sa combate socialismul tocmai pentru motivul că este internațional!

Cu poporanismul ajungem în plină utopie. Această concepțiune este la extremitatea opusă a oricărei concepțiuni care se poate da de spre democrația conservatoare. În adevăr, poporanismul are la baza sa două afirmațiuni subînțelese, despre a căror temeinicie nu ni s'a dat încă nici un argument serios: 1) Că popoarele pot ajunge la un progres social pe căi mai lungi și pe căi mai scurte; și 2) Că popoarele ajunse la un progres pe căi mai scurte sunt tot așa de puternice, dacă nu chiar mai puternice, ca popoarele ajunse la un progres pe căi lungi.

Aceste afirmațiuni, dacă ar fi adevărate, concepția poporanismului s'ar putea discuta.

Dar ele sunt departe de a fi adevărate. În tot cazul, ele sunt neprobate. Singurul argument ce se poate aduce în sprijinul lor stă în bunătatea Mântuitorului, care a zis, vorbind de Împărăția Cerului: că acei din urmă vor fi ca și acei d'întâi. Din nenorocire pe pământ nu se petrec lucrurile ca în Împărăția Cerului...

Ar fi o preă lungă discuție ca să arătăm pe larg de unde vine această iluzie a oamenilor cari cred în existența unor căi mai scurte spre progres. Ne vom mărgini numai la punctele esențiale ale problemei, puncte pe care le am atins și în scrierea noastră, *Puterea sufletească*.

«Puterea sufletească (pe care se bazează izbânda în divizilor ca și a popoarelor), întocmai ca și puterea fizică, nu stă decât în înlănțuirea fenomenelor naturii. «Și această înlănțuire în lumea sufletească nu este lăsată de loc la capriciul omului, cum nu este lăsată nici aceea din lumea fizică. Inlănțuirea se impune ca o necesitate inexorabilă. Așa și nu altfel trebuie să fie individualitatea omului, sau individualitatea culturii, în anumit moment, pentru ca să învingă pe celelalte individualități cu cari ea își dispută pasul la întăetate, sau chiar la existență.

»Dar nu pot diferite unități de cultură să existe alături, și astfel să fie posibilitate de a se menține în viață grupări variate, în care și constrângerile sufletești să fie variate ca grad? Teoreticește, de sigur, această posibilitate se poate concepe, și de fapt ea este și realizată. Unități de cultură deosebite stau unele lângă altele pe suprafața pământului, și speră să continue în a sta și înainte; dar până când? Până când cele puternice nu vor avea trebuință de spațiul, pe care îl ocupă cele mai puțin puternice... Apărarea spațiului, pe care aceste unități mai puțin puternice, voesc să se mențină, nu o poate da, din nenorocire, nici un mijloc material.

«În zadar, ar fi el, spațiul acesta, stropit cu sângele strămoșilor, dacă cu acest sânge al strămoșilor nu s'a cimentat o putere sufletească, care să constituie o părghie de apărare; spațiul pe care trăesc unitățile de

«cultură condamnate, se îngustă și dispăre . . .¹⁾»

«Puterea sufletească», de care au trebuință popoarele ca să învingă, sau să se mențină, nu poate fi produsă pe căi diferite dela un popor la altul. Elementele sufletești din care această putere este constituită sunt același: sunt funcțiunile sufletești comune tuturor oamenilor. Din aceste elemente o singură înlănțuire să poate face, care să merite titlul de «cea mai puternică»; toate celelalte înlănțuiri posibile sunt în mod necesar mai puțin puternice.

În tendințele sale fundamentale omul este, în definitiv, acelaș pe toată suprafața pământului. Poate fi mai copil sau poate fi mai matur, poate fi mai prevăzător sau mai puțin prevăzător, mai activ sau mai indolent; poate fi foarte variat ca manifestări externe, dar în fond el are acelaș suflet, cum are și acelaș corp.

Insușirile diferențiale cu care el se arată nu sdruncină unitatea constitutivă de fond a lui; cum nici alterările de vârstă nu fac dintr'un om mai mulți oameni. Pentru a se numi om cult, sau om de caracter, sau om puternic sufletește, — ori în ce parte a pământului ar trăi, — omului nostru îi trebuie aceleași calități. Nu este cult, bunioară, omul fără prevedere, chiar dacă ar trăi în paradisul visat de Mahomet, ci este om cult numai acela care are prevedere; și tot așa nu este om cult, omul fără simțul adevărului și fără simțul dreptății, etc., ori și unde l-am găsi. Calitățile fundamentale cari constituiesc cultura individului sunt aceleași, fie la omul blond, fie la omul galben, sau negru. Pretențiunile noastre pot fi numai uneori mai reduse, când diferențele feluri de cultură nu vin în concurență. Când însă concurența se produce, atunci o singură cultură are dreptul să existe; cea care înlănțuește mai bine energia sufletească a omului.

Tot astfel și în viața societăților. Organizarea socială cea «mai puternică» nu este aceea care să potrivește mai bine ultimelor noastre criterii de morală, ci aceea care înlănțuește și pune în valoare în mod mai util diferențele elemente de care dispune societatea în scopul de a se apăra ca unitate. Poate să ni se pară nouă, ca foarte moral, idealul ca muncitorimea unei țări să se grupeze în comune autonome, unde fiecare cetățean să aibe ocazia să conducă și afacerile publice: dacă această autonomie însă nu dă și cea mai bună apărare a tuturor contra popoarelor dinprejur ca nu este o bună organizare și idealul său trebuie condamnat. Căci încă odată, înainte de a vedea cum te poți organiza mai cu dreptate la tine acasă, trebuie să te îngrijești ca să te conservi ca popor...

Concepțiunile utopice ale democrației, între cari în primul rând e poporanismul, nu țin seamă tocmai de această din urmă cerință. Pentru ele fericirea de acasă trebuie să corespundă de sine cu victoria contra celor afară din casă.... Singur socialismul marxist, dintre toate concepțiunile utopice, cum am mai repetat-o, ține seamă întru ceva de primejdia celor rămași în afară de casă; și prin propaganda ce face în scopul de a forma uniunea *internasională* a muncitorimii, încearcă să tragă asupra viitorului o poliță de asigurare.

Cu cât însă făuritorii de idealuri pierd din vedere

«vecinătățile» poporului, căruia îi se dorește fericirea, cu atât ei devin mai utopici. Și la cari dintre făuritorii de idealuri să se producă mai ușor pierderea aceasta din vedere, ca la idealistii care trăesc în țările cu suprafață imensă, ca Rusia, unde granițele se pierd pe orizonturi infinite? Rusia, în adevăr, este patria prin excelență a anarhiștilor, adică a dușmanilor oricărei organizări de Stat, precum și a teoreticianilor vrăjmași ai culturii apusene. Ea este, cum am arătat, și patria poporanismului. Pentru ce i-ar trebui țaranului rus altceva decât o bună gospodărie? Pentru ce constrângerile impuse de Stat, și de diferențiarile sociale pe cari le cunoaște Apusul? Cine să robească în viitor masa amorfă a țaranilor din imensa Rusie? Imensitatea spațiului dă aripi iluziunilor...

Aceasta o spuneam în teză generală și în *Puterea Sufletească*, înainte chiar de a se fi vorbit la noi de poporanism.

«Dar spațiul pe care să fie posibilă coexistența diferitelor unități de cultură, este încă destul; și optimismul omului încă și mai destul. De aceea în timpul nostru nu lipsesc și îndemnurile (celor din Rusia). La o parte cu toate exigențele culturii moderne, și mai ales ale culturii apusene, ne zic aceste îndemnuri; nu este nevoie a ține seamă de ele, dacă noi putem trăi și altfel. Cultura apuseană cere diferențierea muncii, diferențierea aptitudinelor, o înlănțuire dureroasă de sacrificii: cere înainte de toate o putere sufletească, lanț nesfârșit de virtuți și datorii... la o parte cu ea! Putem trăi și fără dânsa, în hotarele noastre, comozi cum ne știm noi potrivii cu sufletul nostru. Noi să ne mulțumim a ne stabili o cultură modestă, un fel de atelier mai mic alături de fabrica cea enormă a culturii apusene. În hotarele noastre, și pe baza creșterii în bunătatea Tatălui ceresc creștin, să privim nepăsători la toate rezultatele civilizațiunii Apusului!

Și la aceste îndemnuri răspundeam:

Dintre toate popoarele însă, poate că numai poporul rus, le poate urma. Spațiul material pe care se ridică civilizațiunea rusească este încă destul de întins; și pe acest spațiu se pot dar face multe experiențe. Nu toate popoarele însă au sub picioarele lor un spațiu așa de vast, cum îl are poporul rus. Pentru aceste popoare, cu un spațiu mai restrâns, e tot mai cuminte ca urmă calea civilizațiunii apusene.»¹⁾

În Rusia da, utopia poporanismului este de înțeles fiindcă, ori și cum, imensitatea țării își are iluziunile sale scuzabile... Dar la noi, cari n'avem nici măcar atât teritoriu cât trebuie pentru câți suntem Români, este de scuzat propagarea unei asemenea utopii? Care Român luminat, își poate lua răspunderea acestei experiențe, neîncercate nici chiar în Rusia? Care Român, luminat și patriot?

Să mă ierte d. Stere, dar eu am convingerea, că nici unul.

Pentru a arăta, cât de nefastă este propagarea concepțiunii poporaniste în țara noastră, este destul să spunem că ea este de fapt concepțiunea din care își trag argumentele lor acei iconari ruși cari îndeamnă pe țaranii români să treacă Prutul și să se stabilească în Rusia. Ce zic în fond ei oare, acești iconari? Că persoana Suveranului și organizarea Statului este indiferentă pentru fericirea țaranului; că o gospodărie bo-

1) *Puterea Sufletească*, pag. 234.

1) *Puterea Sufletească*, pag. 235 — 236.

gată și liberă de sarcini este suprema țintă a vieții! Treceți Prutul, buni țărani, și Țarul are să vă pună la dispoziție pământ și vă mai și scutește de biruri! Nu ascultați de acei cari vă laudă cultura și experiența altor popoare; cultura v'o faceți voi singuri după ce veți fi mai întâiu bogăți! Treceți Prutul, intrați în masa omogenă a țărănimii rusești, și fiți fără grije.... Dacă rămâneți în România, vă așteaptă Golgota capitalismului hrăpăreț! Voi cari sunteți puțini, trebuie să mai țineți pe umerii voștri și întreaga suprastructură socială națională! Fiți cuminte și treceți Prutul!

Așa vorbesc, când sunt ascultați, toți iconarii.... De aceea eu nu pot să aud de poporanism, fără să-mi aduc aminte, «de rusul vânzător de icoane, în bluză roșie, cu ochii perfizi, mobili și mari, ca talazurile gălbui ale Dnistrului, care întretaie imensitatea stepelor...»

C. RĂDULESCU-MOTRU

ȘTIINȚA

SIMON NEWCOMB

Simon Newcomb, marele astronom american, a murit zilele trecute, în etate de 74 ani. Astronomia matematică, astronomia fizică și filozofia astronomică pierde odată cu Newcomb pe cel mai de frunte reprezentant al lor. Renumele lui Newcomb trecuse de mult dincoace de ocean și scrierile lui astronomice, traduse în limbile principale, au ajutat mult la răspândirea științei astronomice. Matematician de frunte, autor al atâtor memorii și studii de astronomie matematică, cari l'au pus alături cu un Laplace și un Leverrier, Newcomb a știut și să popularizeze frumoasele cunoștințe ale astronomiei și «Popular astronomy», «The Stars» (Stelele) și alte multe scrieri ale sale de astronomie populară, l-au pus printre cei d'întâi popularizatori ai astronomiei.

S'a născut în anul 1835 în Wallace, Nova Scotia; tatăl său John Burter Newcomb era învățător de țară, profesiune ce pe atunci era făcută astfel, că nu puteai să rămâi doi ani de-a rândul într'o localitate.

La vârsta de 16 ani, Simon Newcomb nu știu încă ce are să se facă; un bunic al său, îl sfătui să se facă tâmplar. Newcomb însă fu luat de un medic, care voia să-l învețe «botanica medicală». N'a învățat nimic, căci medicul în chestiune era cam scrântit la minte și din cauza gravității lui nepomenite, speriasc pe viitorul astronom.

Peste doi ani, Newcomb era și el învățător ca tatăl său. Puțin în urmă făcu cunoștință cu profesorul Henry dela instituția smithsoniană și acesta, împreună cu un alt profesor reușiră să-l numească calculator la «American Nautical Almanac», care e «Connaissance des Temps» a Americanilor. Abia acum începuse Newcomb să învețe serios și-și luă bacalaureatul în științe, în 1858. Trei ani de zile a stat la Cambridge, continuându-și studiile matematice.

În 1860, Newcomb publică cea d'întâi scriere însemnată a sa: «Variațiunile seculare și relațiunile mutuale ale orbitelor asteroizilor». Newcomb a demonstrat prin

acest studiu, că micile planete, asteroizii, nu sunt fragmentele unei planete ce a făcut explozie (teoria lui Olbers), și calculând orbitele unora din asteroizi pe câteva mii de ani în urmă, a găsit, că orbitele în chestiune nu au trecut niciodată printr'un punct comun, după cum cercă teoria lui Olbers.

Rezolvarea exactă a problemei distanței soarelui l-a ocupat mult pe Newcomb, de asemenea și calcularea orbitelor planetelor. Cu mișcarea lunii, care e foarte neregulată, Newcomb s'a ocupat dela începutul carierei lui și până în ajunul morții, continuând astfel marile cercetări ale lui Laplace, Plana, Delaunay și Adams.

După moartea profesorului Winlock, în 1875, Newcomb, care se întorsese dintr'o călătorie ce o făcuse în Europa, refuză direcția observatorului colegiului Harvard; în același timp i se oferă direcțiunea publicațiunii «Nautical Almanac», conducere ce a avut-o până în 1897, adică la vârsta de 62 de ani. La observatorul marinei Statelor-Unite, Newcomb a muncit mult. — Intr'o scriere în care își povestește amintirile sale cu privire la observațiunile astronomice, Newcomb spune între altele: «Știam, că privesc stelele cu cea mai puternică lunetă, ce s'a îndreptat vre-o dată spre cer și admiram misterele încă nepătrunse. Noaptea era splendidă și mi-aduc aminte, că îndreptând luneta la întâmplare, am dat peste o îngrămădire de stele, mică de tot, atât de slabă în lumină, încât abia ar fi putut fi văzute cu o lunetă mică; luneta cea mare chiar nu desfăcea acea îngrămădire în stele individuale. — Ce îngrămădire de stele era aceea, mi-eră peste puțină să știu, căci luneta nu avea cercuri și alte accesorii, cari servesc să afli pozițiunea unui obiect ceresc. Mi-eră peste puțină însă să nu mă gândesc la ființele ce locuiau planetele acelorori sori, ce păreau că se află la margiunile creațiunii».

În 1878, profesorul Newcomb publică celebra sa scriere «Astronomia populară», căreia Flammarion, între alții, i-a făcut multe împrumuturi.

În această scriere, cât se poate de populară, Newcomb discută și teoriile asupra construcțiunii cerului. «Popular astronomy» a fost tradusă și în limba germană de Engellmann, traducerea fiind revăzută de răposatul Vogel dela Potsdam, unul dintre cei mai mari astronomi germani.

Newcomb s'a ocupat apoi cu studii asupra iuțelii luminii, și a observat trecerea lui Venus în dreptul soarelui în 1882 la observatorul Capului de Buna Speranță.

În 1884 primi catedra de matematică și astronomie dela universitatea John Hopkins din Baltimora, catedră ce a ținut-o până la 1893, a ajutat apoi la instalarea observatorului Lick din California, care și-a început activitatea în 1884.

În domeniul stelelor, Newcomb și-a câștigat o mare reputațiune, făcând mai ales cercetări asupra mișcărilor proprii ale stelelor. — El a găsit că steaua 1830 din catalogul lui Groombridge, care are o iuțală de 200 mile pe secundă, e un corp străin de universul nostru. Această stea vine din infinit, trece cu o iuțală amețitoare prin sistemul nostru sideral și se cufundă iar în infinit.

În «The Stars», Newcomb a condensat tot ce se poate ști asupra stelelor până în prezent. Newcomb a mai scris articole pentru *Encyclopaedia Britannica*, «Astronomia pentru toți», «Amintirile unui astronom», «Licăriri ale astronomiei» etc. E de prisos să mai vorbim de onorurile ce i s-au dat. Eră un om care merita orice cinste, cât de mare. Nu eră numai un astronom mare, un popularizator excelent al științei cerului, ci și un adevărat filozof al naturii, spirit profund impresionat de măreția universului. Newcomb știă că toate calculele, toate teoriile astronomice, nu sunt altceva decât modul deslegării atâtor enigme filozofice, cari turbură mințile tuturor cugetătorilor.

În «Side-Lights on astronomy», Newcomb discută multe asemenea probleme, încrezător în descoperirile viitorului, dar turburat de neînțeleșul de astăzi.

Un prieten bun, cel mai bun prieten al unui adevărat intelectual, eră Newcomb. Acei cari voiau să cunoască ceva din misterele universului, trebuiau să cunoască și pe Newcomb.

La vârsta de 74 ani, Newcomb tot nu găsea că munce destul, el tot mai studia, căci ultimele descoperiri astronomice nu se putea să nu-l impresioneze, să nu-l îndemne la noi cercetări. Teoria Lunei, la care lucră în momentul când l-a surprins moartea nu e terminată, dar ea va servi drept călăuză aceluia, care ca și Newcomb sunt cuprinși de setea de a cunoaște cât mai bine universul în care trăiesc.

VICTOR ANESTIN

NOTE DE CALATORIE

PE DUNĂRE...

Intr'una din micile săli ale Ateneului, vorbind odată despre *Arta de a călători*, d. S. Mehedinți cită cazul marelui poet german Goethe, care — deși departe de studiile de geografie — înțeleșese mai bine ca atâția alții valoarea unei călătorii. În «*Italienische Reise*» el arată într'adevăr ce trebuie să ne preocupe în mijlocul naturii, cum să pătrundem secretul ei, cum să scoatem ceva instructiv din ce ni se oferă «mut» înaintea ochilor. Se încercase poetul în călătoria lui cu fel de fel de pietre, fiindcă fiecare din ele îi spuneă ceva mai mult decât i-ar fi spus cărțile; în fiecare loc căută să-și dea seamă cu busola și cu harta de poziția locurilor, să se orienteze în natură; și nu puțină uimire și bucurie îi umplu inima când în Alpi își dete seama că se găsește pe același grad de longitudine cu orașul său natal...

Intr'o țară cu civilizațiune adâncă, cum e Germania, nu e de mirare de altfel ca după ce s'a găsit spre jumătatea secolului al XIX-lea geografi ca Humboldt care să pună într'o nouă lumină studiul naturii și înțeleșul ei, să fie și alții cari deși mai departe de asemenea preocupări, să înțeleagă manifestările noastre sufletești în strânsă legătură cu măreția naturii și să-și întărească cât mai mult conștiința cu minunata armonie ce se desfășură în legile ei.

Intorcându-ne privirea spre țara noastră, vedem nu cu puțină bucurie că în toate colțurile țării din primăvară până toamna, mișună grupuri de călători în mijlocul munților noștri sau pe văile întinse ale Dunării până în nemărginita Mare Neagră, încântându-și privirile și înălțându-și sufletele. Decât, atât nu e suficient...

Și acum vre-o zece ani se vedeau grupuri — și încă mari — de studenți (ca să ne restrângem la o parte din pătura noastră intelectuală, ce ne va privi în acest articol) sub conducerea câte unui profesor colindând munții Neamțului și Sucevei, ajungând până în Bucovina; și acum vre-o zece ani călătorii români de aceeași treaptă intelectuală se încumetau să treacă și mult mai departe de hotarele țării noastre — ajungeau câte odată până în Grecia.

Și atunci ca și astăzi nu știu dacă din aceste călătorii, dintre priveștișile pe cari le-au avut, din pământul pe care l-au călcat, din întinsurile apei pe care i-a plimbat vaporul, le-a rămas sau le rămâne mai mult decât amețeala unor zile sgomotoase... «frumoase».

Și de ce asta?

Pentru că și o călătorie ascunde pentru fiecare un interes mai mare sau mai mic, după cum știi să prinzi mai mult din ea sau mai puțin, după cum te oprești la priveștiștea peisagiului numai pe din afară, fără să pătrunzi și farmecul mai adânc al explicării lui... într'un cuvânt, după cum ai o pregătire oarecare sau n'o ai. Și călătoria ca și orice artă cere pe lângă însușirile sufletești și o serioasă pregătire. Câtă vreme n'o ai, natura «mută» îți rămâne «mută»; ochii îți rămân slabi în contemplarea ei și treci nepăsător pe lângă fiecare plantă, fără să te gândești ca Goethe, dacă lucrurile acestea te pot ridică sufletește cu ceva, dacă cumva ele nu explică o serie de fapte de un interes mai general; treci nepăsător încotro mergi, unde te afli, neorientat, în mijlocul pământului pe care te plimbi, sigur fiind că trenul, vaporul, sau călăuza care te poartă n'au să dea greș în itinerarul stabilit.

Dar cultura serioasă nu mai îngăduie o asemenea stare de lucruri și reacțiunea trebuie să vină. Înțeleșul mai științific ce trebuie să se dea unei călătorii a prins cât mai mult sufletele generațiunii ce se ridică astăzi pe fundamentul solid al studiilor universitare.

Și iată câteva fapte care ne dovedesc că și din acest punct de vedere începutul există.

E vorba de excursiunea seminarului de geografie de la universitatea noastră.

O călătorie între Rusciuk și Vidin, ca aceea a seminarului de geografie de sub direcțiunea d-lui Mehedinți, făcută între 25 și 30 Iunie trecut, îți sugerează, prin faptele ce ți le oferă ochilor, o sumă de concluziuni cu privire la știință în sine și cu aplicațiune la viața poporului nostru. Trebuie întărit în deosebi acest al doilea folos al cercetărilor în ale Geografiei ca și în alte ramuri de cercetare, fiindcă sunt o sumă de chestiuni ce n'au fost rezolvate și care se bizuie pe un material ce-ar putea dispărea, nefiind cules la vreme.

Dar să cităm câteva fapte.

De partea dreaptă a Dunărei, pe o fâșie întinsă, cuprinsă între Silistra (în fața Călărașilor) și până de-

parte, la gura Timocului e o populație românească așa de însemnată ca număr față de Bulgari încât e cu neputință să nu te oprească să reflectezi. Intr'adevăr, pe lângă însemnata parte de Români dela Rusciuk, mergând în susul Dunării găsești în Șiștov și Nicopoli o populație românească ce aproprie pe cea bulgară; la Bejlîi, un sat numai de Români; la Rahova 2/3 Români, la Vidin o mahala întinsă numai de Români; —și această populație românească se întinde mult în spre Vest, pe Timoc sunt vreo 30 de sate românești, ne mai so, cotind apoi și toată pătura de aceeaș natură din Serbia.

În fața hărții și în fața realității gândul te duce la o însemnată problemă etnografică cu privire la întinderea populațiunii noastre pe malul drept al Dunării, o continuă apăsare populațiunii bulgare și consecințele unei asemenea apăsări pentru istorie. Am pierdut în desfășurarea faptelor istorice această fericită împrejurare: ne rămâne azi să nu o pierdem, punând problema altfel. Popoarele se cuceresc cu cultura; și cu atât prinde mai mult cultura unui popor într'un mediu strein, cu cât găsește elemente pe care și le poate asimila mai repede. Ori, nu se poate o mai favorabilă împrejurare pentru dezvoltarea influenței noastre ca popor civilizată în Bulgaria decât existența acestei întinse fâșii de populațiune românească de-a dreapta Dunării. Ea a influențat în parte populația bulgărească, — Bulgarii de aici știu cei mai mulți românește, — ea fiind alimentată prin cultura românească de dincoace de Dunăre va fi capabilă să susțină mai departe superioritatea Românilor în aceste părți ale Bulgariei.

Un alt fapt — de ordin antropogeografic.

Erau locuri unde adâncimea apei Dunărei eră numai de 2 m. și jumătate. Aceasta din cauza bancurilor de nisip ce se depun pe fundul ei. Te gândești la partea Dunării între Galați și Sulina, mai ales unde asemenea depuneri sunt mai mari., cu cât s'ar schimbă manifestarea poporului român în partea lui economică, cât ar suferi comerțul, industria, bogăția țării — dacă n'ar fi mijloacele de curățire — din cauza acestui fenomen fizic, al depunerilor bancurilor de nisip!

Dar cele mai frumoase, mai sugestive, pentru începători în cercetările Geografiei sunt firește fenomenele fizice pe care le oferă Dunărea.

Gura Lomului precum și distanța oarecare înainte de vărsare îți arată prin albia adâncă o deosebire fundamentală de râurile noastre cu multele lor meandre; acestea au șesul întins pe care se răsfață cum vor, cele dintâi neputându-se întinde în cotituri pe podișul Bulgariei și-au săpat albia în jos. Îți face impresia bătrânul Lom — mai bătrân și ca Dunărea — unui călător liniștit și greoiu — întunecos, căci apele-i sunt pline de nomol — prin adâncile văi, mărginite de dealurile de loess.

Alt fapt.

După ce treci de gura Oltului, între Samovitz și Corabia ai sub ochi, pe Dunăre, formarea ostroavelor prin depunerile bancurilor de nisip. Ai în față — ostrovul Băloi—trei stadii: partea mai veche dinspre Corabia e acoperită de vegetație; partea mai nouă — nisipul gol, fin, uscat; partea cea mai nouă, depuneri

de nisip pe un strat mai jos și umed. Gândul mi s'a dus, privind formarea acestei insule, cu 12 ani în urmă când ca copil încă priveam de pe malurile Borcei, când i se retrăgeau apele, (prin luna Iulie) o limbă de nisip; acum e un ostrăvel pe care a și început să se prindă sălcii și altă vegetație (înecătură).

Să cităm mai departe.

Ce poate fi mai frumos pentru cel ce înțelege subțire acest calificativ interesul lucrurilor, decât regiunea dunelilor dintre Calafat și Bechet și până aproape de Corabia? Cine, urcând dunele dala Bechet, în deosebi, s'a gândit de câte fenomene sunt legate ele: schimbarea albiei Dunărei și direcția vânturilor; precum și fenomene de alt ordin ce se leagă de ele, ca influența lor asupra așezării satelor, etc.—a simțit firește mai multă lumină, mai multă mulțumire decât i-au dat cărțile până acum, i-au dat și o idee mai strânsă de ce înseamnă înrăurirea fenomenelor lor naturale asupra vieții unui popor.

Dar chiar privirea diferenței dintre cele două țărmuri ale Dunării te poate duce la concluziuni ce se pot bizui și pe fapte concrete: câtă apărare trebuie să sufere țărmul românesc al Dunării din cauza ghețurilor! Se citează chiar cazul că iarna trecută a fost pe Dunăre —la Giurgiu—un bloc de ghiață de 14 m. înălțime; trebuiau 15 milioane de cai putere ca să-l oprească.

Și o sună și o sumă de fapte: ridicarea țărmului drept al Dunării și legătura pozițiunii orașelor de aspectul țărmurilor; întinderea loessului pe țărmul drept al Dunării—pentru cercetătorul în ale geografiei fizice; rădăcinile adventive pe tulpine din cauza apei—pentru un specialist în ale botanicii (insula Băloi); și chiar pentru un impresionist, țărmurile Dunării îi oferă într'adevăr priveliști frumoase tocmai prin părțile lor caracteristice: priveliștea ținutului românesc dela Rahova, priveliștea măgurilor dela Samovitz, priveliștea văii și șesului Dunării dela Calafat, cu desenul în zare al liniei Balcanilor...

* * *

Importanța aceste călătorii devine însă și mai mare prin aceea că faptele văzute îți sugerează cercetări în alte domenii alăturate geografiei și arată odată mai mult, cât de strânse sunt anume scrii de cercetări — mai ales când e vorba de țara noastră — filologia, istoria, geografia. Sunt fenomene de etnografie pe cari nu le poate elucida decât limba, și câte odată chiar poeziile populare și muzica populară. Din punctul acesta de vedere a fost îmbucurător că în excursia citată, pe lângă tinerii ce se ocupă de geografie, fie în ramura ei fizică, fie mai ales în ramura ei antropogeografică, s'au văzut și alții ce se preocupau mai mult de chestiunile istorico-etnografice, și alții pe care-i priviau fenomenele linguistice.

Astfel, îndemnul plecat dela seminarul de geografie dela Universitate, are pe lângă interesul că se reintră în adevărata matcă a cercetărilor științifice și altul că accentuează și legătura între cele trei ramuri de activitate cu privire la țara noastră: istoria limbii române, istoria țării române, geografia țării române.

VASILE V. IIANEȘ

LITERATURA

EROUL CA REGE

Ajungem acum la cea din urmă formă de Eroism, la aceea pe care o numim Regalitate. Cel care poruncește Oamenilor, acela la a cărui voință se vor supune voințele noastre și se vor predă cu lealitate, găsindu-și în aceasta binele, poate fi socotit ca cel mai însemnat dintre Oamenii mari. El este pentru noi de fapt rezumatul *tuturor* feluritelor forme de Eroism; Preot, Invățător, orce demnitate pământească sau spirituală ne-am închipui într'un om, se întrupează aci, ca să ne *poruncească*, să ne aducă o continuă învățătură practică, să ne spună în fiecare zi și în fiecare ceas ce trebuie să *facem*. Este numit *Rex*, Regulator, *Roi*: numele nostru este încă și mai bun: King, *Könning*, ceiace însemnează *Can*¹⁾-ning, Om Capabil.

Numeroase considerațiuni, privind spre regiunile profunde, îndoinice și într'adevăr nepătrunse, ni se înfățișează aci: dar despre cele mai multe trebuie să ne ferim hotărît de a vorbi acum. Precum Burke zice că poate dreapta *Judecată cu Jurați* este sufletul Guvernământului, și că orce legislație, administrație, dezbateri parlamentară și toate celelalte s'au ivit «ca să aducă doisprezece oameni nepărtinitori pe banca juraților»;—tot așa, cu mai multă dreptate, pot spune eu aci, că aflarea *Omului Capabil* și investirea lui cu *simbolurile capacității*, cu demnitate, cu adorare (worship, *worth*²⁾-ship), cu regalitate, suveranitate, sau orcum i-am zice, așa în cât să poată fi în stare să cârmuiască în măsura puterii lui de a cârmui,—este rostul, bine sau rău împlinit, al orcărei proceduri sociale pe lumea aceasta! Cuvântări la alegeri, moțiuni parlamentare, legi de reforme, Revoluții Franceze, toate însemnează în fond acest lucru, sau dacă nu, nimic. Găsiți într'o țară Omul cel mai Capabil din câți sunt acolo; înălțați-l în locul cel mai de sus, respectați-l cu credință: ați aflat o cârmuire desăvârșită pentru acea țară; nu e urnă de vot, eloquentă parlamentară, sufragii, clădire de constituție sau te miri ce mecanism care să o poată îmbunătăți cât de puțin. Se află într'o stare desăvârșită; o țară ideală. Omul cel mai capabil; ceiace însemnează și Omul cel mai sincer, cel mai drept, cel mai nobil: ceia ce el *ne spune să facem* trebuie să fie tocmai lucrul cel mai înțelept, cel mai nemerit pe care-l putem învăța undevă sau cumvâ;—lucrul pe care se cuvine să-l facem cu orce preț, cu o dreaptă și leală recunoștință, fără să ne îndoim de nimic! *Fapta* și viața voastră vor fi atunci bine rânduite, întru cât cârmuirea le poate rândui; acesta ar fi idealul constituțiilor.

Vai, știm bine că Idealurile nu pot fi niciodată în întregime întrupate în practică. Idealurile trebuie să rămână totdeauna la o mare depărtare; și ne vom mulțumi cu o dreaptă recunoștință, cu o apropiere tolerabilă! Cum spune Schiller, nimeni să nu se plângă prea mult și să «nu măsoare cu o scară de perfecțiune sla-

bul produs al realității» în biata noastră lume. Nu-l vom privi ca pe un om înțelept; îl vom socoti un om bolnav, nemulțumit, nerod. Și totuși, de altă parte, nu trebuie să uităm niciodată că Idealurile există; că dacă nu ne putem de loc apropia de ele, atunci vine prăpădul! Fără greș. Nici un zidar nu ridică un zid *perfect* perpendicular, matematiceste lucrul e cu neputință; un anume grad de perpendicularitate îi este de ajuns; și el, ca un bun zidar ce este, care trebuie să-și isprăvească treaba, îl lasă așa. Și totuși dacă se depărtează *prea mult* de perpendicularară; mai ales dacă aruncă cu totul plumbul și nivelul, și grămădește cărămidă peste cărămidă fără nici o socoteală, așa cum îi vine la îndemână! Un astfel de zidar cred că este pe o cale rea. *El* s'a uitat pe sine: dar Legea gravitațiunii nu uită să lucreze asupra lui; el și cu zidul lui se prăbușesc în ruine!

Aceasta este povestea tuturor răzvrătirilor, Revoluției Franceze, izbucnirii sociale în timpurile vechi ca și în cele moderne. Ați pus pe omul prea incapabil în fruntea treburilor! Pe omul prea lipsit de nobleță, de vitejie, prea nerod. Ați uitat că este o anume lege sau necesitate firească de a pune acolo pe Omul Capabil. Cărămida trebuie să stea peste cărămidă, cum poate și cum îi este îngăduit. Incapabilul Simulacru al Capacității, *Șarlatanul* într'un cuvânt, trebuie să se potrivească cu șarlatan în toate felurile de administrare a lucrurilor omenești,—care rămân prin urmare neadministrate, fermentând în nemăsurate masse de lipsă, de sărăcie: la exterior ca și în interior sau spiritual, milioane de nenorociți întind mâna pentru hrana ce le e datorită, și nu găsesc nimic. «Legea gravitației» lucrează; niciuna din Legile Naturii nu uită să lucreze. Milioanele de nenorociți izbucnesc în Sansculottism sau în altfel de nebunie: cărămidile și zidarul zac ca un jalnic chaos.

Multe vrafuri de cărți, scrise acum vreo sută de ani sau mai mult, despre «dreptul divin al Regilor» muccesc necitite în bibliotecile publice ale țării acesteia. Departe de noi gândul de a turbura procesul liniștit prin care dispar cu nevinovăție de pe pământ, în depozitele acelea! În același timp, ca aceste nemăsurate dărâmături să nu piară fără a ne lăsa, cum se cuvine, ceva din sufletul lor,—voiu spune că ele aveau un înțeles oarecare, erau ceva adevărat, care merită să fie păstrat în minte. A afirmă că orice om pe care îl alegeți ca să-l țineți bine (printr'un fel sau altul de a-l înhăță), căruia i-ați pus o bucată rotundă de metal împrejurul capului și l-ați numit Rege,—îndată capătă o virtute divină, așa încât să ajungă un fel de zeu, și o Divinitate să-l inspire cu puterea și dreptul de a domni peste voi în toată întinderea: aceasta,—ce putem face cu aceasta decât să o lăsăm să putrezească în tăcere în bibliotecile publice? Dar eu voiu spune, și acest lucru înțelegeau acei oameni cu dreptul lor divin, că în Regi, și în toate Autoritățile omenești, și în legăturile pe care oamenii creați de Dumnezeu le pot forma între ei, găsim într'adevăr sau un Drept Divin sau o Nedreptate Diabolică; unul sau altul din aceste două lucruri! Căci este ceva cu desăvârșire fals ceia ce ne-a învățat Scepticul Secol trecut, că lumea aceasta este o mașină cu aburi. E un Dumnezeu în

1) *To can*, a putea.

2) *Worth* valoare, Carlyle face aci o apropiere etimologică între cuvintele *worship*, cult, adorare, și *worth*, valoare, merit.

lumea aceasta; și o răsplătire a lui Dumnezeu, sau dacă nu, călcarea acestei răsplătiri pândește din adâncul orcărei cârmuirii și ascultării, din toate faptele morale ale oamenilor. Nu este alt fapt mai moral între oameni decât acela al cârmuirii și al supunerii. Vai de acela care cere ascultare când nu este datorită; vai de acela care nu o dă când e datorită! Legea lui Dumnezeu într'aceasta stă, spun eu, orce ar cânta legile de pergament: este un Drept Divin sau dacă nu o Nedreptate Diabolică în inima orcărei pretenții a unui om asupra celorlalți.

Nu este nici un rău pentru nimeni din noi să ne gândim la aceasta: în toate relațiile vieții, lucrul ne privește; dar mai ales în Lealitate și Regalitate, cele mai înalte relații. Eu socotesc că greșeala modernă, în care totul merge după interesul personal și după frâncle și balanțierele viclesugurilor lacome, că, în scurt, nu este nimic divin în legăturile dintre oameni, este o greșală și mai vrednică de dispreț, ori cât de firească ar fi într'un secol de necredință, de cât aceia a unui «drept divin» în oamenii *numiți* Regi. Eu vă spun: Găsiți-mi pe adevăratul *Könning*, King, sau Om Capabil, și acesta *are* un drept divin asupra mea. Să știm în vre-un chip acceptabil cum să-l găsim, și odată găsit, să fie toți oamenii gata de a-i recunoaște dreptul lui divin: acesta este leacul pe care-l caută pretutindeni, în vremurile acestea, lumea bolnavă! Adevăratul Rege, ca conducător al practicei, are într'însul ceva de al Pontificelui,—conducător al spiritualului, din care purcede orce practică. Și acesta este un lucru adevărat, că *Regele* este capul *Bisericeii*. — Dar vom lăsa materialul polemic al unui secol mort să doarmă liniștit în bibliotecile lui.

TH. CARLYLE.

(Trad. din englezește de C. A.)

LA UNU DINSPRE ZIUĂ

Insfârșit sunt singur! Nu se mai aude decât uruiul câtorva trăsuri întârziate și hodorogite. Timp de câteva ore am să fiu liniștit chiar dacă n'am să pot s'adorm. Insfârșit n'am să mai văd aceleași și aceleași chipuri nesuferite, și am să sufăr numai din cauza mea.

Insfârșit pot să mă pierd într'o mare de întuneric! Mai întâiu să încui ușa. Imi pare că prin aceasta sunt mai singur și că obstacolul care acum mă desparte de lume se va mări.

Groaznică viață! Groaznic oraș! Să vedem ce am făcut pe ziua de astăzi: am vorbit cu mai mulți literați, dintre care unul m'a întrebat dacă ar putea să se ducă în Rusia pe uscat (fără îndoială credeă că Rusia e o insulă); am discutat omenește cu un director de jurnal, care la fiecare întâmpinare răspundeă: «La noi sunt grupați toți oamenii cinstiți», ceea ce înseamnă că toate celelalte jurnale sunt redactate de pușlamale; am salutat vreo douăzeci de persoane, dintre care pe cincisprezece nu le cunosc; am dat mâna tot deatâtea ori și fără să mă îngrijesc să-mi cumpăr mânuși; surprins de o ploaie repede și totodată ca să-mi omor timpul, am intrat la o dântuitoare care m'a rugat să-i desenez un costum de *Venustră*; am măgulit pe un

director de teatru, care concediindu-mă mi-a spus: «—Ai face poate bine să te adresezi lui Z...; e cel mai greoiu, cel mai prost și cel mai celebru dintre autorii mei; cu el poate vei ajunge la vre-un rezultat. Du-te de-l vezi și apoi vom vedeă»; m'au lăudat (nu știu pentru ce) cu mai multe fapte josnice pe care niciodată nu le-am făcut, și-am tăgăduit într'un mod rușinos alte câteva fapte rele pe care le-am săvârșit cu bucurie, delict de fanfaronadă, crimă contra respectului omenesc; am refuzat unui prieten un serviciu de nimic și în schimb am dat o recomandăție în scris unui mare caraghios; uf! oare într'adevăr s'a sfârșit?

Nemulțumit de toți și nemulțumit de mine, ași voi cu tot dinadinsul să mă regăsesc și să mă înalț puțin în liniștea și singurătatea nopții. Suflete ale acelora pe cari i-am iubit, suflete ale acelora pe care i-am cântat, întăriți-mă, dați-mi ajutor, păziți-mă de minciună; și tu Doamne Dumnezeu meu acordă-mi grația să scriu câteva versuri frumoase care să-mi arate mie însumi că nu sunt cel din urmă dintre oameni, că nu sunt mai prejos decât acci pe care-i desprețuesc.

STREINUL

— Om enigmatic, pe cine iubești mai mult, răspunde? pe tatăl tău, pe mama ta, pe sora ta sau pe fratele tău?

— N'am nici tată, nici mamă, nici soră, nici frate.

— Pe prietenii tăi?

— Intrebuințezi un cuvânt al cărui înțeles mi-a rămas necunoscut până astăzi.

— Patria ta?

— Nici nu știu la ce latitudine e așezată.

— Frumusețea?

— Aș iubi-o cu dragă inimă pe această zeiță, pe această nemuritoare dac'ar exista.

— Aurul?

— Il urăsc precum tu urăști pe Dumnezeu.

— Ei bine! atunci pe cine iubești, extraordinar strein?

— Iubesc norii... norii care trec... pe-acolo... minu-nații nori!

DESNĂDEJDEA BĂTRÂNEI

Mica bătrână sfrijită se simți cu totul înviorată văzând pe acest copil drăguț pe care fiecare îl sărbătorea, căruia toată lumea voia să-i intre în voie; această ființă drăgălașe, tot așa de gingașe ca și ea, mica bătrână, și tot ca și ea, fără dinți și fără păr.

Se apropie de el, dorind să-i facă ghimbușii și să-l facă să râdă.

Dar copilul îngrozit se zbătea sub sărutările sărmane bătrâne încovoiate, și umplea casa cu țipetele lui.

Atunci biata bătrână se retrase în singurătatea ei veșnică și plânse într'un colț, zicându-și: — «Ah! nouă, nefericite bătrâne femele ne-a trecut timpul să plăcem, chiar nevinovaților —; îngrozim pe micii copii pe care voim să-i iubim!».

CHARLES BAUDELAIRE

Traduceri de Al. Stamatiad.

DIN «GRĂDINA LUI EPICUR»

Femeilor.

Creștinismul a făcut mult pentru iubire, făcând din ea un păcat. El îndepărtă pe femeie de la preoție. Ii e frică de ea. Dovedește cât e de primejdioasă. Repetă cu *Eclesiastul*: «Brațele femeiei sunt asemeni lațurilor vânătorilor, *laqueus venatorum*». Ne pune în vedere că să nu nădăjduim nimic de la ea: «Nu vă sprijiniți pe o mlădiță pe care o zbuciumă vântul și nu-i dați încredere, căci trupul este ca iarba și slava lui ca floarea câmpului». Creștinismul se teme de vicleniile aceleia ce a pierdut neamul omenesc: «Ori ce viclenie e neînsemnată față de viclenia femeiei. *Brevis omnis malitia super malitiam mulieris*». Dar, prin frica pe care i-o arată, el o face puternică și de temut.

Pentru a înțelege întreg cuprinsul acestor maxime trebuie să fi stat în legătură cu misticii. Trebuie să-ți fi trecut copilăria într-o atmosferă religioasă. Trebuie să fi urmărit toate taințele, să fi observat toate poruncile bisericii. Trebuie să fi citit la doisprezece ani acele cărțile întăritoare ce deschid lumca minunilor pentru sufletele lesne crezătoare. Trebuie să fi știut istoria sfântului Francisc de Borgia, privind sicriul deschis al reginei Isabela, sau arătarea stăriței de la Vermont fiicelor sale. Această stăriță murise în toată curăția sfințeniei și călugărițele, cu care împărtășise îngereasca sa viață, crezând-o în cer, o chemau în rugăciunile lor. Dar ea li se arată într-o zi, palidă, cu flăcări eșind din haina ei: «Rugați-vă pentru mine, le zise ea. Pe când eram în viață, împreunându-mi într-o zi mâinile pentru rugăciune, mă gândii că erau frumoase. Astăzi, ispășesc acest gând rău în chinurile purgatorului. Credeți, ficelor, în bunătatea nemărginită a lui Dumnezeu și rugați-vă pentru mine». Sunt în aceste mărunte lucruri de teologie copilărească mii de povești de acest fel, care dau prea mult preț neprihănitei feciorii pentru a nu face, în acelaș timp, nesfârșit de prețioasă voluptatea.

Pentru frumusețea lor Biserica făcù din Aspasia, din Laïs și din Cleopatra demoni, solii de ale Iadului. Ce glorie! O sfântă chiar n'ar rămânea nesimțitoare în fața ei. Femeia cea mai umilă și mai înfrânată, care nu vrea să strice liniștea nici unui bărbat, ar vrea să o strice tuturor bărbaților. Ingâmfarea ei se potrivește cu măsurile de pază pe care Biserica le ia contra ei.

Când sârmanul Sfântul Antoniu îi strigă «fugi fiară!» această groază îi face cinste. Ea e fermecată de a se ști mai primejdioasă decât bănuise.

Dar nu vă îngâmfați, scumpe surori; nu ați răsărit în această lume desăvârșite și înarmate. Ați fost umilite la obârșia voastră. Străbunicele voastre din vremea mamutului și a ursului cavernelor nu aveau asupra vânătorilor din peșteri puterea pe care voi o aveți asupra-ne. Pe atunci erați folositoare, erați trebuincioase dar nu erați de nebiruit. La dreptul vorbind, în acele vechi vremuri și multe veacuri pe urmă, vă lipsea farmecul. Atunci erați asemănătoare bărbaților și bărbații asemănători celorlalte animale. Pentru a face din voi înfricoșata minune ce sunteți astăzi, pentru a ajunge cauza nepăsătoare și a-tot-puternică a jertfelor, și a

crimelor, v'au trebuit două lucruri: civilizația care v'a dat vouă vestminte, și religia, care ne-a dat nouă scrupule.

De atunci, ne-ați cucerit: sunteți o taină, și sunteți un păcat. Visăm la voi și ne blestemăm pentru voi. Inspirați dorință și frică. Nebunia iubirii a intrat în lume. Un instinct ce nu greșește vă îndeamnă către credință. Aveți multă dreptate să iubiți creștinismul. El a înzețit puterea voastră.

Cunoașteți pe Sfântul Ieronim? La Roma și în Asia i-ați pricinuit atâta frică încât se duse într'un deșert groaznic ca să fugă de voi. Acolo, hrânindu-se cu rădăcini erude și atât de ars de soare încât nu mai avea decât pielea neagră și lipită de oase, tot vă mai regășia încă. Singurătatea lui era plină de chipurile voastre, mai frumoase încă decât voi înse-vă.

Căci e un adevăr prea dovedit de pusnici, că visele pe care voi le dați sunt mai ispititoare, de se mai poate, decât realitatea, pe care o puteți oferi. Ieronim respingea cu acciaș groază și amintirea și prezența voastră. Dar el se ținea zădarnic de posturi și rugăciuni; voi umpleați încă cu închipuiri viața-i, din care vă gonise. Iată câtă putere are femeia asupra unui sfânt. Mă îndoiesc că o fi având tot pe atâta asupra unui obicinuit dela Moulin-Rouge! Luați seama ca o mică parte din puterea voastră să nu se ducă cumva odată cu credința și să nu pierdeți ceva prin aceea că nu mai sunteți un păcat.

Vorbind pe față, nu cred că raționalismul să fie bun pentru voi. În locul vostru, nu mi-ar plăcea de loc fiziologiiștii, care sunt prea indiscreți, care vă explică prea multe taine, care zic că sunteți bolnave, când voi vă socotiți inspirate și care numesc predominantă a mișcărilor reflexe puterea voastră sublimă de a iubi și a suferi. Nu tocmai în tonul acesta se vorbește de voi în Povestea Ilenii Cosânzenii: acolo sunteți numite albă porumbiță, crin de curăție, trandafir de dragoste. Oricum asta e mai plăcut decât să vă numească histerică, halucinantă și cataleptică, cum sunteți numite în fiecă zi de când știința a biruit.

În sfârșit, dacă aș fi de ale voastre, n'aș putea să sufăr pe emancipatorii, care vor să facă din voi egalele bărbatului. Aceștia vă duc către prăpastie. Frumoasă isbândă pentru voi a fi de opotrivă cu un avocat ori un spîțer! Luați seama: ați sfâșiat puțin vălul tainei și al farmecului vostru. Totul nu-i încă pierdut: se mai bat, se mai ruinează, se mai sinucid încă pentru voi; dar tinerii așezați în tramway vă lasă în picioare pe platformă. Cultul vostru piere odată cu vechile culturi.

* * *

Ignoranța.

Ignoranța este condiția necesară nu zic a fericirii, ci chiar a existenței însăși. Dacă am ști totul, n'am putea îndura viața nici o oră. Sentimentele, care ne-o fac sau plăcută, sau, cel puțin, suportabilă, se nasc dintr'o minciună și se nutresc cu închipuiri.

Dacă, având, ca Dumnezeu, adevărul, adevărul unic, un om l'ar lăsa să-i cadă din mână, lumea ar pieri odată și universul s'ar împrăști ca o umbră. Adevărul dumnezeesc, ca și Judecata din urmă, l'ar preface în pulbere.

* * *

Femeia.

Lumea e ușurată și deșartă, cât vă place. Totuși ea nu-i o școală rea pentru un om politic. Și am putea să ne plângem că e atât de puțin întrebuintată în parlamentele noastre. Ceia ce creiază lumea e femeia. Ea e stăpână aici: nimic nu se face decât prin ea și pentru ea. Însă femeia e marea educatoare a bărbatului; ea îl învață acele virtuți încântătoare, politeța, discreția și acea mândrie, ce se teme totuși să nu fie nepotrivită. Ea le arată unora arta de a plăcea, și tuturora arta tolositoare de a nu fi neplăcut. Se învață dela ea că societatea e mai complexă și cu o orânduire mai delicată decât se crede de obicei în cafenelele politice.

În sfârșit, ne pătrundem lângă dânsa de acest gând că visurile sentimentelor și umbrele credinții sunt de neînvinși și că nu rațiunea îi cârmuiește pe bărbați.

* * *

Conservatori și revoluționari.

Un geolog englez, cu spirit foarte bogat și deschis, sir Charles Lyell, a stabilit, cam acum patruzeci de ani, ceia ce se numește teoria cauzelor actuale. El a dovedit că schimbările întâmplătoare în cursul vrâstelor pe suprafața pământului nu erau datorite, precum se credea, unor cataclisme grabnice, ci că erau urmarea unor cauze nesimțite și lente, care nu încetează să lucreze chiar și astăzi.

Urmându-i cugetarea, vedem că aceste mari schimbări ale căror resturi ne uimesc, nu par atât de groaznice decât prin scurtarea vremurilor și că în fapt ele se săvârșiră foarte încet. Fără de furie își schimbă mările albia și se scoboară ghețarii în câmpiile acoperite altădată de crânguri înverzite.

Asemenea transformări se săvârșesc sub ochii noștri, fără ca să putem măcar să ne dăm seama de ele. Acolo, în sfârșit, unde Cuvier vedea răsturnări îngrozitoare, Ch. Lyell ne arată încetineala miloasă a forțelor naturii. Se simte lesne, cât de binefăcătoare ar fi această teorie a cauzelor actuale dacă am putea-o transporta din lumea fizică în lumea morală și scoate din ea regule de purtare. Spiritul conservator și spiritul revoluționar ar găsi în ea un teren de împăcare.

Incredințat că rămân nesimțite, când se săvârșesc într'un mod continuu, conservatorul nu s'ar mai opune schimbărilor necesare, de frica de a mai îngrămădi puteri distrugătoare în locul unde ar fi așezat împiedicarea. Și revoluționarul, din partea sa, ar renunța să mai ceară nehibzuit energii, pe care le-ar ști că sunt totdeauna active. Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât mă incredințez că, dacă teoria morală a cauzelor actuale ar pătrunde în conștiința omenirii, ar transforma toate popoarele pământului într'o republică de înțelepți. Singura greutate este de a o face să pătrundă și, trebuie să ne înțelegem, încă foarte mare.

ANATOLE FRANCE
(Traducere de C. Sp. H).

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

UN «MOMENT» ÎN ZIARISTICA ROMÂNĂ

Mărturisească bucureștenii get-beget că n'au mai văzut și nici credeau să vadă așa comedie. Au văzut de pe vremuri și vad și azi vânzându-se pe ulițe, cu căruciorul, «zece castraveți de-un ban» sau pe la colțuri «două grămezi de-un ban» zarzările crude, dar să ajungă să vadă precupeți împingând la căruță și țipând cât le ia gura «un ban jumate trei gazete», mărturisească bucureștenii că mai lesne credeau în venirea lui Antichrist.

Și totuși este așa. Pe ulițele Bucureștilor, cu căruța pe tarabe pe la colțuri, se vând «un ban jumătate trei gazete». Am văzut eu comedia, vei fi văzut-o și d-ta cititorule, va fi văzut-o și vre-un strein care își va fi zis de sigur: «Bre! Mari doritori de citit mai sunt românii ăștia!» Și am mai văzut și culmea comediei: un mușteriu cumpărând nu trei gazete, ci zece, douăzeci, și pornind cu ele teanc la subțioară acasă, cum ar fi dus pâinea cu care săși sature tot neamul, socrul, soacra, nevasta, frații, surorile și copiii până la cel care de-abia a lăsat biberonul din gură — gazete, gazete cu noutăți, cu știri din toată lumea venite pe telegraf și pe telefon, cu articole de Caragiale, de Vlăduț, de Slavici, de Adam și cu... *bonuri de premiu*.

Și acum, repede o constatare înviorătoare: precupeții vând cu căruța pe ulițele Bucureștilor «un ban jumătate trei...» nu gazetele ci bonurile de premiu; gazeta ce să dă cu fiecare bon e supliment gratuit, pe care ești obligat să-l cumperi nu ca, doamne ferește, să-l citești, ci ca să poți obține bonul cu care să tragi nădeje până a doua zi, sau până peste o săptămână că ai să câștigi o mie de lei, vre-un loc de casă la Sinaia, sau vre-o tistea de ace de cusut «obiect indispensabil în fiecare menaj». Din fericire, gazeta, biata gazetă românească pe care asudă până o fac zeci de frunți, gazeta nu e amestecată de cât indirect, incidental, în negustoria asta *modern style*, cum e de pildă amestecată hârtia cu care e înfășurat un kil de brânză cumpărat de la precupeț în piață. Și acesta e un mare noroc pentru gazetăria românească. Pentru că, ia închipuiți-vă d-voastră că într'o bună dimineață, acum o lună de pildă, țara românească s'ar fi trezit așa, ca prin minune — la Dumnezeu și în țara românească, ce nu se poate? — s'ar fi trezit, zic, că de unde până atunci numai 10 sau 12 la sută din locuitorii ei erau știutori de carte, în dimineața aceea blagoslovită până și copii de la sânurile doicilor și-ar fi cerut odată cu porția de lapte și «Universul», sau «Dimineața» sau «Minerva» lor? Ce s'ar fi făcut bieții tipografi, ce s'ar fi făcut biețele fabrici de hârtie, ce s'ar fi făcut bieții gazetari nevoiți să mulțumească gustul nu a 50—60 de mii de cititori, ci a 6—7 milioane? Era o primejdie, și datori suntem să mulțumim Domnului, că ne-a scăpat de ea și că gazetăria românească a scăpat de-așa belea la începutul veacului al douăzecilea.

Nu e mai puțin adevărat însă că aproape-aproape

din nici o casă—ce zic nici o casă? din nici o bucătărie, din nici o cutie de gunoiu — nu mai lipsește azi gazeta, hrana aceasta intelectuală ieftină, la îndemâna tuturor, călăuzitoarea aceasta nepretențioasă a opiniei publice. Ce succes, ce «moment» înălțător pentru gazetăria românească care a ajuns să se desfacă în sute de mii de exemplare de *bonuri de premiu* și a ajuns să intereseze atâtea sute de mii de inși la mersul propășitor al aceluia curat național negoț de obiecte de desfacere! Ce telegrame, ce articole politice, ce articole literare, ce concurență în a deschide ochii publicului asupra cutărei sau cutărei primejdii naționale! Pe 8 din 24 coloane ale unei gazete populare, dragă doamne, nu mai vezi de cât liste de premii, liste de câștigători, numere înșirate, reclame pentru fiecare negustor care a dat gratis «pentru premiu» zece perechi de mănuși de ață, și alături cu portretul noului cancelar al Germaniei, d-l Bethmann Hollweg, ai să găsești pe al d-lui Năstase Popescu «fericitul câștigător al unei perechi de butoni de manșete la tragerea.....» etc., etc.

Că tu, cititorule de demult al gazetei care vinde acum bonuri de premiu, cauți într'ânsa și nu mai găsești nimic din ceace te făcea s'o prețuești; că te indignezi în fața literii mărunte cu care ți se dă o informație folositoare ca să se facă loc literilor de-un cot ale anunțurilor de premii și de trageri, că ți se suprimă în același nobil scop foiletonul literar, economic sau chiar cel cu «Misterele unei umbrele de ploaic», ce'i pasă gazetei populare? Îți dă în schimb un *bon de premiu* și te învață și te îndeamnă mai stăruitor decât ca să citești o carte de folos, sau să'ți economisești banul în vremea asta de scumpete, să joci la ioterie, să visezi la procopseală efină, pe nemuncite, fără bătaie de cap, ca să poți trăi cum se trăește azi pe lume, din ce dă Dumnezeu, din ce aduce ceasul...

Hotărât, gazetăria românească trece azi printr'un moment istoric al desvoltărei ei. Eliazii, Asakii, Boliacii, Kogălnicenii, Roseteștii trebuie să tresară de mândrie în mormintele lor văzând la ce înălțare intelectuală a ajuns gazetăria din care ei făcuseră uncală de cucceriri pe toate tărâmurile, la ce sfortări uriașe recurg gazetele românești în anul de grație și de negustorie 1909 spre a împrăști în popor gustul trândăvicioi, sărăcii și batjocurei a tot ce e ideal, a tot ce e aspirație... altele decât câștigul la «Tragerea marilor premii» ce acordă în fiecare Duminică cutare sau cutare din cele «trei gazete de un ban jumătate».

ALECSANDRESCU-DORNA

DIN BIBLIOTECA NOUA

Serierile principale ale autorilor celebrii

— un număr 75 bani —

Au apărut:

Revoluționarii de L. Tolstoi

Domnișoara Fifi de G. de Maupassant

Dragostea unui Rege de A. Fogazzaro

Răsul Roșu de Leonida Andreev

— Se află de vânzare la toate librăriile din Țară —

Biblioteca pentru toți

„POVEȘTILE“ LUI GRIMM

În literatura germană *Poveștile* fraților Grimm sunt foarte cunoscute și „Biblioteca pentru toți“, în editura căreia au apărut zilele acestea, într'o bună traducere românească, a făcut o operă folositoare dând puțința unui cât mai mare număr de cititori să și le poată apropia.

Genul poveștilor e și la noi ca pretutindeni, de altfel, unul din cele mai gustate și instructive, atunci bineînțeles, când cel care le mai adună din popor are îndemânarea să le redea așa cum le-a cules, fără să le altoiască cu propria lui gândire și imaginație, care de cele mai multe ori, apar atât de streine de fondul adevărat popular al poveștilor.

Frații Grimm au avut această prețioasă îndemânare și de aceea culegerile publicate de ei au devenit așa de repede populare. Ei au păstrat în redarea poveștilor forma simplă și pasivă în care însăși poporul își îmbrăcase ficțiunile lui feerice și miraculoase.

Pe lângă aceasta, frații Grimm, pentru a se documenta cât mai adânc asupra poveștilor culese de ei și a-și putea da mai bine seama de valoarea lor, au studiat și origina poveștilor, punând astfel baza folklorului german.

Pentru cei cari iubesc cu adevărat literatura populară, poveștile fraților Grimm sunt foarte prețioase, putând face o comparație între această comoară a poporului german și între poveștile noastre, și este unul din cele mai prețioase tezaure pe cari le are un popor.

Poveștile culese de frații Grimm au minunata însușire—ca mai toate poveștile bine culese—că pun în adevărata lui lumină sufletul poporului german, al căror produs sunt. Și credem că nu e nimic mai instructiv decât de a cunoaște felul de a fi al unui popor ca cel german.

Cei cari au gustat frumusețea poveștilor noastre, vor întâlni și în aceste povești ale fraților Grimm, cunoscuți vechi, vor da și aci de biata Cenușereasă, fata frumoasă surghiunită pe vatra cu cenușe; se vor întâlni cu vestii împărați cari tronează majestoși și sunt dornici de o odraslă care să-i moștenească. Și împărătese frumoase și cuminte sunt multe și în poveștile poporului german; și babe rele și supărăcioase; și morari cu bărbi mari și lulele cât o căciulă; ba și pe Prichindel — istețul Prichindel — îl întâlnești în culegerea fraților Grimm.

Apoi sunt multe povești pe care noi nu le cunoaștem, plămăuit; specific germane, cărora le-au dat naștere împrejurări pe care noi nu le-am cunoscut dar în care a trăit poporul german.

Pentru copii, mai cu seamă, pentru elevi de școli, volumul pe care l-a dat la iveală „Biblioteca pentru toți“ e cât se poate de bine venit. Pentru copiii cari nu pot avea discernământul de a-și alege singur hrana sufletească cea mai sănătoasă și prielnică, poveștile sunt tot ce poate fi mai nimerit și se face o operă de bine când li se pune în mână literatură de asemenea natură. Poveștile păstrează copiilor neprihănirea lor sufletească atât de necesară în acele vremi, mai cu seamă când totul luptă să-i îmbătrânească cât mai de timpuriu și să-i împiedice de a gusta atât cât li se cuvine și cât trebuie din farmecul copilăriei curate.

Departate de a sluji numai drept mijloc de a omori vremea, cum cred mulți, poveștile îndeplinesc o operă educativă de cea mai mare însemnătate. Poveștile, mai mult decât ori-ce gen literar, mai mult decât fabulele, mai mult decât ori câte predici morale, au darul de a moraliza pe cititori — pe micii cititori mai ales — căci lor se adresează în deosebi. Imaginația copiilor e izbită de faptele supranaturale despre posibilitatea cărora nu se îndoiesc o singură clipă, și ei participă cu tot sufletul la desfășurarea peripețiilor prin care trece eroul. Și cum în povești virtutea e totdeauna recompensată, cum cei buni și cei drepi află totdeauna o dreaptă răsplătire, iar cei răi, invidioși și necinstiți sunt totdeauna pedepsiți, e lesne de înțeles de ce poveștile au o înrăurire așa de profund moralizatoare.

Poveștile de care vorbim sunt cuprinse într'un volum de peste 300 de pagini, împodobit cu multe ilustrațiuni.

D-na Lia Hârșu -- traducătoarea — s'a silit pe cât a fost cu puțința să le talmăcească într'o formă cât mai apropiată de limba în care și poporul român își îmbracă propriile lui basme.

CEREȚI Ciocolata Zamfirescu

VILLE DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2
Palatul Muntelui de Pietate
TELEFON No. 25 97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAȚIE
Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

20 MAI

Deschiderea Băilor Movila Techir-Ghiol

— Băi calde de nămol, reci de lac și Băi de Mare —

Numărul camerilor fiind relativ mic, iar cererile crescând, se menține dispozițiunea închirierii camerilor pe serii de câte o lună. Primă serie 20 Mai, 20 Iunie; a doua 22 Iunie, 22 Iulie; a treia 24 Iulie, 24 August. Închiderea stagiunii 1 Septembrie.

Inchirierile se fac nominal, fără drept de cedare.

Masa în Hotelul mare, table d'hôte 6 lei de persoană zilnic, co-prinzând și cafeaua cu lapte. Copiii până la 10 ani, lei 3. Restaurantul mic table d'hôte 5 lei și 2,50. Se servește și à la carte. Abonamentele la Restaurant nu sunt obligatorii. Cantina cu prețuri foarte moderate.

Vizitarea medicală pentru luarea băilor este obligatorie. Poștă, Telegraf, Farmacie, Infirmerie, Tramcar dela 1 Iunie.

Se observă respectarea strictă a regulamentului Stațiunii.

Angajamentele pentru camere se fac chiar de acum la biroul vânzării loturilor, în strada Modestiei No. 3, București, până la 15 Mai și dela această dată la Stațiunea băilor, prin Constanța.

Pentru orice informațiuni a se adresa la birou.

Administrația

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ȘI ADULȚI), DIZENTERIA COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE BOALELE CE PROVIN DIN Infecțiunile Intestinale SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTOFERMENT

(Bulion parolactic)

APROBAT DE CONS. SANIT. SUPER. ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.
Un flacon 2 lei. În provincie contra mandat 2,50
Cereți prospecte gratuite

Cea mai ingenioasă mașină de scris este

YOST

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptor pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calcea Victoriei No. 54

TELEFON

SANATORIUL Dr. GEROTA

CONSTRUIT ȘI MONTAT
Special pentru tratamentul bolilor chirurgicale
Operațiuni și Faceri

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 1/44

„AGRICOLA”

Societate Anonimă de Asigurări Generale în București
SEDIUL: STRADA SARINDAR, No. 2.

Capital Statutar Lei 4.000.000
Prima emisiune Lei 2.500.000. Vârșafi Lei 2.000.000

ASIGURARI IN RAMURELE:

Incendiu, Viață, Grindină,
Transport și Accidente

Reprezentanța în București: STRADA DOAMNEI, No. 1.